

El retorn de Natalia Ginzburg

Carles Montpart Tura

En el número del passat mes de gener de la tortugaavui parlàvem de la presència dels autors italians en el nostre panorama cultural. Deixant de banda els més antics, també esmentàvem els noms de Moravia, Pavese, Calvino, Eco o Camilleri com a literats que han tingut en el seu moment una bona acollida per part del públic lector català. L'article, finalment, el dedicàvem a l'obra d'Erri de Luca. Una llista de noms, però, on no hi havia cap dona. Avui reparem aquesta petita injustícia parlant de la renovada presència entre nosaltres de Natalia Ginzburg, un dels noms principals de la literatura italiana del segle XX.

Una vida lligada al compromís polític

Natalia Ginzburg (Palerm, 1916 – Roma, 1991) va passar la major part de la joventut a Torí, on es va desplaçar la seva família provinent de Sicília. El seu pare, Giuseppe Levi, era un reconegut històleg que exercia de professor a la Universitat de Torí. Era jueu i, malgrat que estava casat amb Lidia Tanzi, catòlica, tots dos van pujar els fills en un ambient laic i d'esquerres. És en aquesta ciutat on l'autora va conèixer el seu futur marit, l'editor i activista polític Leone Ginzburg, professor de llengües eslaviques i de literatura russa a la Universitat de Torí, fundador — juntament amb Giulio Einaudi — de l'editorial Einaudi i un dels caps de l'organització clandestina Justícia i Llibertat.

L'any 1938 es casen i Natalia — nascuda Levi — pren el cognom del marit, Ginzburg. El matrimoni tindrà tres fills, i encara que durant la Segona Guerra Mundial van poder viure amb una certa llibertat, les seves activitats

antifeixistes els van obligar a viure confinats a Pizzoli, un petit poble dels Abruços, entre els anys 1941 i 1943. Finalment, però, en un dels seus viatges clandestins a Roma l'any 1944, Leone Ginzburg va ser arrestat per la policia italiana i torturat per la Gestapo fins a la mort a la presó de Regina Coeli. Tenia 34 anys. Després de sis anys de viduïtat amb tres fills petits, l'any 1950 Natalia Ginzburg es casa per segona vegada, aquest cop amb Gabriele Baldini, un estudiós de la literatura anglesa amb qui s'instal·la definitivament a Roma i amb el qual tindrà dos fills més.

Ginzburg, que durant diverses dècades es dedica plenament al que considera el seu ofici, escriure, torna als anys vuitanta a la militància política dins el Partit Comunista i és elegida diputada. Finalment, mor l'any 1991 deixant una considerable obra literària composta majoritàriament per novel·les però que inclou també traduccions —de Proust

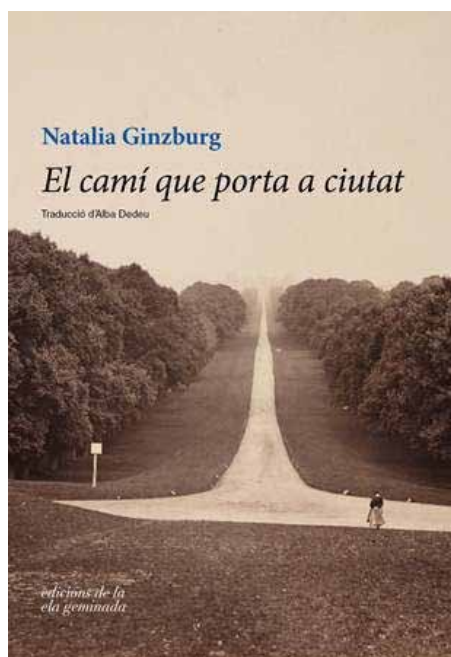
Natalia Ginzburg

Maupassant i Flaubert— teatre i assaig, especialment amb textos dedicats a l'altra de les seves grans passions, el cinema.

Cinc novel·les breus

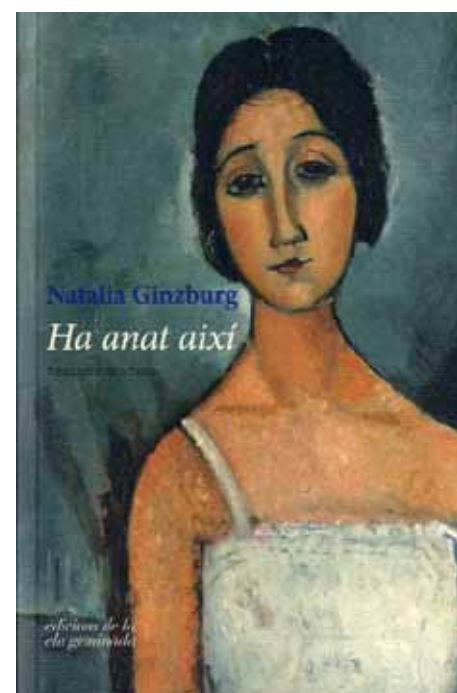
Una bona manera d'endinsar-se en l'obra narrativa de Ginzburg és a través de la lectura de les seves novel·les breus. L'editorial Edicions de la Ela Geminada ha iniciat el projecte de traduir-les totes al català en un termini breu de temps. De moment, podem llegir *El camí que porta a ciutat* (2016) i *Ha anat així* (2017), totes dues traduïdes per primera vegada al català per Alba Dedeu. El projecte ha de seguir amb *Tots els nostres ahirs*, *Valentino*, *Sagitario*, i *Les veus del capvespre*, cinc obres que l'autora va recollir en un sol volum l'any 1964. D'aquestes últimes, només *Le voci della sera*, traduïda per Esteve Farnés amb el títol de *Les veus del vespre* (Columna, 1994), ha estat publicada fins ara en català.

El camí que porta a ciutat és la primera novel·la que va escriure

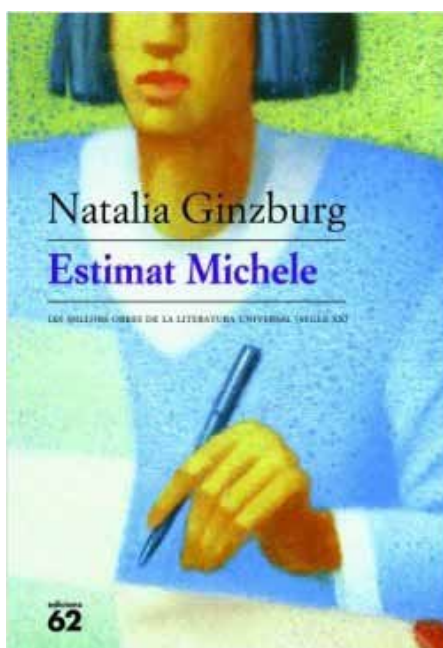
Natalia Ginzburg, l'any 1941, en plena Segona Guerra Mundial, mentre vivia confinada amb el seu marit a Pizzoli, als Abruços. En la primera edició, de l'any 1942, hi constava el pseudònim d'Alessandra Tornimparte, però a partir de la primera reimpressió, l'any 1945, ja es va editar amb el nom real de l'autora. La novel·la, que pel seu estil senzill i depurat és de lectura obligatòria a les escoles italianes, ens presenta la història de la Delia, una innocent noia de poble de 16 anys, de família nombrosa i pobra, que té l'objectiu de seguir els passos de la seva germana gran: casar-se, marxar de casa i fer de "senyora". La realitat, però, serà tota una altra: seduïda per Giulio, el fill del metge, es veurà obligada a amagar el seu embaràs a casa d'una tia i, finalment, a contraure un matrimoni de conveniència que

l'abocarà a una gran infelicitat. Tot i ser una *opera prima*, ja trobem

en *El camí que porta a ciutat* molts dels temes recurrents en l'obra posterior de Natalia Ginzburg: la importància dels vincles familiars, la distància entre el desig i la realitat, la solitud dels personatges... La protagonista recorda en molts moments una de les "ànimes de càntir" més famoses de la literatura catalana: la Colometa de *La Plaça del Diamant*.

En el prefaci de *Cinque romanzi brevi*, de l'edició de 1964, Ginzburg ens explica la gènesi d'aquesta primera obra: "Volia escriure una novel·la, no pas un altre relat breu. No sabia, però, si tindria prou corda. [...]Els meus personatges eren la gent del poble, la gent que veia per les finestres o que em trobava pels camins [...] Però amb aquests personatges s'hi barrejaven els meus amics i els meus parents més propers. I el camí, el camí que partia el poble pel mig i corria, entre els camps i els turons, fins a la ciutat de L'Aquila, s'havia introduït també a la meua història, de la qual jo encara no sabia el títol. [...]El camí era, doncs, el camí del qual he parlat. La ciutat era a la vegada L'Aquila i Torí. El poble era el poble, alhora estimat i avorrit, on jo vivia des de feina més d'un any, i del qual a hores d'ara ja coneixia fins els carrerons i els senders més remots. La noia

que parla en primera persona era una noia que em trobava sempre per aquells camins [...]Quan vaig haver acabat aquesta novel·la, vaig descobrir que, si hi havia alguna cosa viva, naixia dels vincles d'amor i odi que em lligaven a aquell poble; i naixia de l'odi i de l'amor amb els quals s'havien combinat i barrejat, en els personatges, la gent del poble i els meus parents propers, els meus amics i els meus germans" . (p. 7-10).

Ha anat així, publicada l'any 1947, és la segona novel·la de

Natalia Ginzburg i l'última de les cinc que, de moment, ha estat traduïda al català per Edicions de la Ela Geminada. En aquesta ocasió tenim al davant la història —la confessió, de fet— que ens fa un personatge femení del qual no sabem el nom i que acaba de matar el seu marit. Al llarg del poc més de cent pàgines de l'obra descobrirem el relat del fracàs amorós d'una mestra de 26 anys casada amb un home molt més gran el qual, ja des del primer moment del matrimoni, li és infidel. Un altre cop, doncs, el drama de la felicitat impossible i l'amor desesperat d'una protagonista que sovint ens ha recordat la de la magnífica *Carta d'una desconeguda*, d'Stefan Zweig.

Les grans virtuts

Mentre esperem, doncs, la publicació de les altres tres novel·les breus de Natalia Ginzburg, podem aprofundir en la lectura de l'autora italiana a través de tres títols més que han aparegut en català darrerament. Es tracta de *Les petites virtuts* (Àtic dels llibres, 2015), *Lèxic familiar* (Àtic dels llibres, 2018) i *La ciutat i la casa* (Club Editor, 2017), els dos primers traduïts per Elena Rodríguez i l'últim per Meritxell Cucurella-Jorba. També tenim publicat en català *Estimat Michele*

Laone Ginzburg

(Edicions 62, 2008) amb traducció de Teresa Muñoz Lloret.

Les petites virtuts, publicat originalment l'any 1962, i primer responsable del "retorn" de l'autora italiana a les llibreries catalanes, és un recull d'onze assajos apareguts en diversos diaris i revistes entre els anys 1944 i 1962. Són uns textos que poden constituir una altra bona porta d'entrada al món ginzburguà. El primer text, per exemple, "Hivern als Abruços" pot ser un bon complement de la lectura de la primera novel·la que hem comentat, ja que ens trasllada amb una gran precisió les sensacions de desarrelament que l'autora sentia en el seu confinament a Pizzoli: "Allò nostre era un exili: la nostra ciutat era lluny i lluny eren els nostres llibres, els amics, els esdeveniments diversos i mutables d'una existència veritable. [...] Cada nit, el meu marit i jo fèiem una passejada; cada nit caminàvem de bracet, enfonsant els peus a la neu. A les cases que vorejaven

el carrer hi vivia gent coneguda i amiga, i tots sortien a la porta i ens deien: "Que estiguen bons". Algú preguntava de vegades: "Però, quan tornareu a casa vostra?". El meu marit deia: "Quan s'acabi la guerra". (p. 21). "Retrat d'un amic", un altre dels textos del recull, és una tendra evocació de Cesare Pavese, el gran escriptor italià, amic del matrimoni Ginzburg i company de Leone tant en la lluita antifeixista com en l'editorial Einaudi, el qual acabarà suïcidant-se als 41 anys en una cambra de l'Hotel Roma de Torí. Un altre dels textos més interessants de *Les petites virtuts* és l'autoreferencial "El meu ofici", on Natalia Ginzburg ens dona algunes de les claus de la seva concepció de l'ofici d'escriptor: "El meu ofici és el d'escriure, i el conec perfectament i des de fa molt de temps. Espero que no se'm mal interpreti: sobre el valor del que puc escriure no en sé res. Sé que escriure és el meu ofici. [...] Quan escric històries sóc com una persona que s'està a la seva pàtria, als carrers que coneix de la infantesa i entre els murs i els arbres que són seus. El meu ofici és escriure històries, coses inventades o coses que recordo de la meva vida, però sempre històries, coses en què la cultura no hi té res a veure, sinó que només hi intervenen la memòria i la fantasia. Aquest és el meu ofici, i el faré fins que em mori" (p. 97-98). El text que dona títol al volum, "Les petites virtuts", finalment, és una delicada reflexió sobre els valors —les grans virtuts: el coneixement, una autèntica vocació, l'amor— que segons l'autora hauríem de transmetre als nostres fills mentre que generalment fem el contrari: insistir en unes "petites virtuts" —l'estalvi improductiu, l'èxit banal, el triomf a l'escola— que no ens aporten res de realment

transcendent.

La família, l'autèntica protagonista

Les altres dues novel·les esmentades de Natalia Ginzburg podríem dir que són les "grans" obres de l'autora italiana. Tant *Lèxic familiar* com *La ciutat i la casa* tenen com a protagonistes l'entorn familiar. En el primer cas, estem davant del retrat novel·lat de la família Levi —jueus i antifeixistes— a Torí entre els anys 1930 i 1950. Malgrat que es tracta d'un text autobiogràfic, l'autora remarca en l'"Advertiment" inicial que ha escrit una novel·la: "M'he limitat a escriure el que recordava. Per aquest motiu, si es llegeix aquest llibre com una crònica, es pot objectar que presenta llacunes infinites. Malgrat que està extret de la realitat, penso que s'ha de llegir com una novel·la; és a dir, sense demanar-li res més, ni res menys, del que una novel·la pot oferir" (p. 11) i afegeix: "No tenia gaires ganes de parlar de mi. Aquesta, de fet, no és la meva història, és més aviat, malgrat els buits i les llacunes, la història de la meva família" (p. 11-12).

Per les pàgines de *Lèxic familiar*, publicada per primer cop l'any 1963, doncs, desfilarà la família de l'autora, els pares —especialment el pare, despòtic fins a l'extrem—, sobretot, però també totes els germans i una gran quantitat de familiars i amics. De fons, la història de la Itàlia d'aquells anys, inclòs l'exili del pare, el casament de l'autora amb Leone, la lluita

antifeixista, el treball a l'editorial, l'exili interior, la mort del marit... I, com a *leit-motiv* de la narració, el "lèxic" al qual fa referència el títol, que està fet, més que de paraules, de totes aquelles expressions i petites històries familiars que amb el temps els han acabat identificant com a membres units per un vincle indissoluble. En paraules de la pròpia autora: "Nosaltres som cinc germans. Vivim en ciutats diferents, alguns de nosaltres a l'estranger, i no ens escrivim gaire sovint. Quan ens trobem, podem sentir-nos, l'un amb l'altre, indiferents o distants. Però n'hi ha prou, entre nosaltres, amb una paraula. N'hi ha prou amb una paraula, una frase: una d'aquelles frases antigues, sentides i repetides una infinitat de vegades durant la nostra infantesa. [...] Aquelles paraules són el nostre llatí, el vocabulari dels nostres dies passats, són com els jeroglífics dels egipcis o dels assiriobabilònics, el testimoni d'un nucli vital que ha deixat d'existir, però que sobreviu

en els textos, salvats de la fúria de les aigües, de la corrosió del temps" (p. 36-37). Sens dubte un dels millors llibres de Natalia Ginzburg. L'obra ja s'havia publicat anteriorment en català amb el títol *Vocabulari familiar* (Proa, 1989), amb traducció de Mercè Trullén.

La ciutat i la casa, publicada l'any 1984, va ser la darrera novel·la de Natalia Ginzburg, una obra que l'editorial Eumo ja havia editat l'any 1990 amb traducció de Fina Figuerola. Es tracta d'una novel·la construïda a partir de les cartes que s'envien els diversos protagonistes, entre els quals destaquen Giuseppe, que als cinquanta anys es ven la casa i deixa Roma per anar a viure als Estats Units amb el seu germà Ferruccio, i Lucrezia, la seva amant, una dona casada i amb cinc fills que no acaba tampoc de trobar el seu lloc en un món de relacions familiars cada cop més canviants. Una altra història, doncs, d'amors fracassats, en què Natalia Ginzburg evoca de manera magistral i amb una gran maduresa un món de relacions on la crisi dels rols tradicionals marca la vida d'uns personatges que viuen en un desconcert progressiu, especialment pel que fa al sentiment de pertinença. Una pertinença simbolitzada en les diverses cases de la novel·la, unes cases que, segons el protagonista, "es poden vendre o deixar a altres persones, però sempre es conserven dins d'un mateix" (p. 183).

